

УДК 371.13:316.614-053.81(477) «19» (09)(045)

СВІТЛАНА ТАФІНЦЕВА,

викладач

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

SVITLANA TAFINTSEVA,

teacher

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

**Підготовка педагогічних працівників до соціалізації молоді (20-ті роки XX століття)****Preparation of Pedagogical Workers to Socialization of Youth  
(20th of XX Century)**

У статті автором здійснено аналіз професійної підготовки майбутніх учителів до соціалізації підростаючого покоління в 20-х рр. XX ст. Визначено особливості змісту підготовки педагогічних кадрів відповідно до вимог радянського суспільства. На основі відповідної джерельної бази автором здійснено спробу історико-педагогічного аналізу професійної підготовки майбутніх вчителів до соціалізації учнів, що здійснювалась за діяльної позиції влади, партійно-державного апарату на чіткій ідеологічній основі піднесення ідейно-політичного рівня та науково-методичної кваліфікації вчителів початкових, семирічних та середніх шкіл УРСР. Узагальнено зміст і форми підготовки майбутніх вчителів та важливість історичного досвіду минулого для сучасної теорії і практики професійної підготовки вчителів до соціалізації підростаючого покоління.

**Ключові слова:** професійна підготовка, професійна підготовка майбутніх учителів, соціалізація особистості учня.

In the article an author carries out the analysis of specific of professional preparation of future teachers to socialization of rising generation in 20th of XX century. The features of maintenance of training of pedagogical personnel are certain in accordance with the requirements of soviet society. On the basis of the proper source base an author is carry out the attempt of historical pedagogical analysis of professional preparation of future teachers to socialization of students, which was carried out at active position of power, to the party-state machinery on clear ideological basis of getting up of ideological and political level and scientifically methodical qualification of teachers of primary, septennial and secondary schools of USSR, what came forward a social base for propaganda and active introduction of measures, which promote the development and forming of soviet personality of schoolboy. The main tendencies in professional preparation to socialization of growing generation through its political education for the rising cultural political level of youth, as an earnest of building of socialistic society, are established. The maintenance and forms of preparation of future teachers are generalized; it is indicated on importance of historical experience of the past for a modern theory and practice of professional preparation of teachers to socialization of rising generation. During 20th of XX century an accent came true in preparation of pedagogical workers to socialization of schoolchildren on a systematic increasing of their ideal-theoretical level and professional qualification, working on marxism-leninism theory, party and governmental decisions, questions of theory of labour and polytechnic studies and communist education of rising generation, that assisted upgrading, breeding of education, socialization of youth.

**Key words:** professional preparation, professional preparation of pedagogical workers, socialization of pupil personality.

**Постановка проблеми у загальному вигляді...** Основні вимоги до підготовки педагогічних кадрів і рівня їх професіоналізму знаходять своє відображення в Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Концепції національної системи освіти, Національній доктрині розвитку освіти, Концепції педагогічної освіти, Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти та ін. Реалізація положень, зазначених у документах, потребує розв'язання низки проблем, однією з яких є оновлення стратегії підготовки вчителів, які повинні забезпечувати ефективну діяльність школи як соціального інституту, що формує в учнів культуру жити разом у суспільстві за принципами гуманізму, толерантності і свободи, впливаючи на життєві обставини і самих себе. Саме проблема підготовки педагогічних кадрів до соціалізації памолоді зумовлює низку вимог до соціокультурних, аксіологічних, інтелектуальних якостей майбутнього учителя.

**Аналіз досліджень і публікацій...** Над вирішенням завдань професійної підготовки майбутніх

учителів продуктивно працюють науковці і викладачі як у вітчизняному освітньому просторі, так і зарубіжному. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів широко висвітлюється у наукових дослідженнях. У наукових публікаціях О.Абдулліної, Ш.Амонашвілі, В.Беспалька, С.Гончаренка, В.Гриньової, О.Дубасенюк, І.Зязюна, Л.Кондрашової, Н.Кузьміної, А.Ліненко, О.Мороз, О.Пехоти, А.Сбруєвої, С.Сисоевої, В.Сластьоніна, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін. представлено питання загальнопедагогічної підготовки, навчальної педагогічної практики, підготовки майбутніх учителів до виховної діяльності. У наукових працях (В.Буренко, В.Вакуленко, В.Долженко, Н.Клименюк, Л.Кравець, Л.Рибалко та ін.) розглянуто проблему формування професійно значимих якостей творчої особистості вчителя, які забезпечать якісну підготовку майбутнього спеціаліста до самостійної професійної діяльності. Розглянуто підхід до оволодіння студентами педагогічною майстерністю (Ю.Будас, І.Зязюн, Л.Крамущенко, Н.Тарасевич та ін.). Крім того, підготовка вчителя до професійної діяльності розглядається дослідниками як своєрідна умова підтримки розвитку особистості учня (М.Гайдур, Ю.Клименюк, В.Мороз, Ю.Пастир, Н.Савчак, Н.Урум, І.Щербак та ін.).

Специфіку професійної підготовки педагогічних кадрів до соціалізації підростаючого покоління розглядають Л.Зімакова, І.Ковальчук, Л.Колбіна, С.Литвиненко, Ю.Пастир, Н.Сайко та ін. Дослідники визнають, що система вищої освіти України у рамках реформування повинна зберегти та розвинути здобутки й традиції української вищої школи. З огляду на це, актуалізується вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх учителів у різні вікові періоди, зокрема 20-ті роки ХХ століття як періоду початку розбудови соціалістичної індустріалізації суспільства.

*Формулювання цілей статті...* Виходячи із особливої актуальності проблеми соціалізації підростаючого покоління у 20-х рр. ХХ ст., метою даної статті визначено аналіз професійної підготовки майбутніх педагогів до означеного процесу у період початку розбудови єдиної радянської держави.

*Виклад основного матеріалу...* Зміст підготовки педагогічних кадрів до соціалізації школярів відповідає історичним вимогам суспільства до становлення особистості. Відповідно до постанов «Бюлетеню Українського комітету професійного та спеціальної освіти» новий педагогічний персонал повинен бути достатньо активний та сильний для того, щоб здійснювати радянську пропаганду серед учнів та населення, що знаходиться у межах впливу даної школи [2, с.11]. Крім того, учні, які були виховані на основах марксистського світосприйняття, зобов'язані здійснювати пропагандистську та культурну роботу серед населення.

Комплекс знань та умінь, які формувала школа у підростаючого покоління у 20-ті рр. ХХ ст. за допомогою спеціальних курсів, пропедевтичних наукових дисциплін та курсів соціально-економічного характеру, обумовлював виховання радянської громадянськості [1, с.15].

Положення про методичну роботу у масовій школі і на курсах ОПОР'а пропонувало у навчальний план радянської школи вводити курси, що формують світогляд дитини та виховують у неї основи радянської громадянськості [5, с.13]. Для досягнення означеної мети Положення визначало, що такі курси повинні складати не менше 31 % годин у навчальному плані закладу.

Таким чином, радянська школа була не лише навчальним закладом, який давав теоретичні знання, вона виступала базою для соціальної пропаганди та активного впровадження в життя заходів, що сприяли розвитку та формуванню радянської особистості школяра.

Професійна підготовка вчителів до соціалізації простежується у ряді нормативних документів, що визначають напрям та зміст такої підготовки. Зокрема, педагогічні курси із сільськогосподарським ухилом передбачають, що по закінченню педагогічних курсів вчитель повинен працювати над вихованням сільських дітей, «витворювати з них свідомих сільських господарів» [9, с.52], сприяти їх ефективній інтеграції із соціумом, тобто соціалізувати. В обов'язки сільського вчителя, крім своїх прямих обов'язків, входить низка завдань «просвітньо-громадського та культурного значіння» [9, с.52]. Підготовка педагогічних кадрів здатних до соціалізації підростаючого покоління передбачала викладання усіх дисциплін педагогічного та соціально-економічного циклу на основі праці та життя селянина, беручи приклад із оточення [9, с.53]. Саме на вчителя покладалася не тільки освітньо-культурна функція, значна увага приділялася його становленню як громадського робітника, який буде реалізовувати політику партії серед підростаючого покоління.

Система соціального виховання у 20-х роках була спрямована на оновлення змісту та методів роботи через ґрунтовну реорганізацію навчально-виховної та освітньої роботи. У Постанові 3-ої сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету VIII скликання «Про постановку навчально-виховної та культурно-освітньої справи» (1924) наголошувалося на відмінності системи «соціального виховання» дітей від шкіл дореволюційного періоду, і охарактеризовано стан народної освіти як рішучу пролетаризацію навчально-виховних установ та їх єднанням з радянським суспільством [7, с.24]. Разом з тим, Постанова відзначає «масове зрушення вчительства в бік

Радянської влади в процесі його перепідготовки» [7, с.25], в результаті якого у школах масово організовувався комуністичний дитячий рух як головний чинник соціального виховання. У професійній підготовці вчителя основний акцент робиться на його політичну освіту для піднесення «культурно-політичного рівня робітничої класи та селянства, як запоруку будівництва соціалістичного суспільства» [7, с.25]. Таким чином, з метою соціалізації учнівської молоді, основним завданням для педагогічних кадрів стало здійснення політичного виховання шляхом поєднання засобів соціального виховання із дитячим комуністичним рухом.

Пояснювальна записка до навчального плану педагогічного технікуму [8, с.31] містила інформацію про обов'язкове впровадження у практику професійної підготовки педагогічних кадрів семінарів із соціального виховання із визначеними темами:

- семінар по системі радянської освіти й соціального виховання;
- семінар по комуністичному дитячому руху;
- семінар по методах роботи з дітьми (дидактика нової школи).

Крім того, у підготовку майбутніх учителів необхідно було обов'язково впроваджувати курс «Марксизм-ленінізм» з метою розкриття значення національного питання та формування матеріального світогляду педагогічних кадрів як провідників ідей правлячої партії. За таких умов майбутні учителі були підготовлені до інтеграції школярів із соціумом, до соціалізації підростаючого покоління.

Для поглиблення інтересу до нових течій у педагогіці та удосконалення підготовки майбутніх учителів до соціалізації дітей проводилися курси-семінари для підвищення кваліфікації керівників педагогічних дисциплін по педагогічних ВНЗ. На курсах розглядалися теми, які були актуальними для тогочасної школи:

- аналіз педагогічного циклу дисциплін;
- новітні досягнення РСФСР по педагогічних ВНЗ (інформація);
- методи роботи при студіюванні педагогічних дисциплін;
- Дальтон-план у педвузах;
- форми і методи якісного обліку;
- привчання студентів до дослідничого методу;
- метод проектів у практиці ВНЗ;
- комплексові система і формальні знання;
- організація лабораторій, студій, майстерень на переведення Дальтон-плану в педагогічних ВНЗ;
- утворення педагогічного музею при педагогічній школі;
- форми педагогічної практики;
- методи громадсько-педагогічної роботи в педагогічних ВНЗ;
- розгляд та критичний аналіз підручників із педагогічних дисциплін та ін. [3, с.37–38].

У 20-их роках було характерно перевіряти готовність вчителя до професійної діяльності. Одним із компонентів готовності визначено вміння соціалізувати молодь, готувати її до життя у радянському суспільстві. Зокрема, «Положення про іспити на право вчителювання в 4-х річній труд. школі Соцвиху» передбачала виявлення педагогічних знань та умінь через впровадження колоквиуму з системи соціального виховання та змісту порадики із соціального виховання [6, с.17]. Майбутньому вчителю пропонувалося розробити у письмовій формі дві теми на розгляд комісії: одну за призначенням, другу на власний вибір. За результатами складеного іспиту, вчителі отримували тимчасове посвідчення для проходження річного стажу як педагог-стажер. Після річного стажу практиканти були зобов'язані подати до стаж-комісії при педагогічних ВНЗ звіт про роботу з офіційними референціями від місцевої інспектури про наявність/відсутність у них умінь створення соціального життя під час навчальних занять, передача радянського досвіду підростаючому поколінню тощо.

*Висновки...* Таким чином, у 20-ті рр. XX ст. професійна підготовка педагогічних кадрів до соціалізації молоді повністю відповідала вимогам радянського суспільства і спрямована на формування такого вчителя, що забезпечує становлення радянського громадянина. Саме тому, у підготовці майбутніх вчителів до соціалізації школярів здійснювався акцент на систематичне підвищення ідейно-теоретичного рівня і фахової кваліфікації, опрацювання теорії марксизму-ленінізму, партійні та урядові рішення, питання теорії трудового і політехнічного навчання та комуністичного виховання підростаючого покоління, педагогічну і методичну літературу, і на цій основі реалізовувалося підвищення якості навченості, вихованості, соціалізованості учнів. Адже саме такий вчитель забезпечував успішне здійснення перебудови школи відповідно до вимог соціалістичної індустріалізації суспільства.

*Перспективи подальших розвідок у даному напрямі...* Здійснений аналіз не претендує на повне висвітлення досліджуваної проблеми. Вважаємо за доцільне подальше дослідження

особливостей підготовки педагогічних кадрів до соціалізації підростаючого покоління в інші історичні періоди.

**Список використаних джерел і літератури / References:**

1. Задачи, учплан и методы занятий в массовой профшколе // Бюллетень Украинского комитета профессионального и специального образования. – 1924. – № 2. – С. 14–17. / Zadachi, uchplan i metody zanyatij v massovoj profshkole (Tasks, educational plan and methods of lessons in large professional school), Byulleten' Ukrainского komiteta professional'nogo i special'nogo obrazovaniya, 1924, № 2, pp.14–17. [inRussian]
2. Об антирелигиозной пропаганде (Циркуляр Методкома, утвержден Коллегией Главпрофобра 18.02.1924 г.) // Бюллетень Украинского комитета профессионального и специального образования. – 1924. – № 1. – С. 11–12. / Ob antireligioznoj propagande (Cyркulyar Metodkoma, utverzhdyon Kollegiej Glafprofobra 18.02.1924) (About antireligious propaganda (Circular Methodical committee, confirmed by Main professional educator 18.02.1924), Byulleten' Ukrainского komiteta professional'nogo i special'nogo obrazovaniya, 1924, № 1, pp.11–12. [inRussian]
3. Обіжники. До всіх Педагогічних Навчальних Установ // Бюлетень Наркомосвіти. – 1925. – № 3. – С. 37–38. / Obizhnyky. Do vsih Pedagogichnyh Navchal'nyh Ustanov (Circular to all Pedagogical Educational Establishments), Byulleten' Narkomosvity, 1925, № 3, pp.37–38. [inUkrainian]
4. Додаток до загального положення про підвищення кваліфікації робітників соцвиху. План підвищення кваліфікації робітників дитячих будинків, дит. колоній та дит. містечок // Бюлетень Наркомосвіти. – 1926. – № 10. – С. 20–25. / Dodatok do zagal'nogo polozhennya pro pidvyshchennya kvalifikaciyi robitnykiv socvyhu. Plan pidvyshchennya kvalifikaciyi robitnykiv dytyachyh budynkiv, dyt.kolonij ta dyt.mistechok (Adding to general statements about advancement of qualifications of socialistic educative workers. Plan advancement of qualifications of workers boarding schools, juvenile prisons and children towns), Byulleten' Narkomosvity, 1926, № 10, pp.20–25. [inUkrainian]
5. Положение о методической работе в массовой школе и на Курсах Опора // Бюллетень Украинского комитета профессионального и специального образования. – 1924. – № 2. – С. 13–14. / Polozhenie o metodicheskoy rabote v massovoj shkole i na kursah Opora (The statesment about methodological work in large schools and Courses Opora), Byulleten' Ukrainского komiteta professional'nogo i special'nogo obrazovaniya, 1924, № 2, pp.13–14. [inRussian]
6. Положення про іспити на право вчителювання в 4-х річній труд. школі Соцвиху // Бюлетень Наркомосвіти. – 1926. – № 11. – С. 16–26. / Polozhennya pro ispyty na pravo vchytelyuvannya v 4-hrichnij trud. shkoli Socvyhu (Position about examinations on a right for teaching in 4 annual labour school of socialistic educative), Byulleten' Narkomosvity, 1926, № 11, pp.16–26. [inUkrainian]
7. Постанова 3-ої Сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету VIII скликання. Про постановку навчально-виховавчої та культурно освітньої справи // Бюлетень Наркомосвіти. – 1924. – № 3-4. – С. 24–29. / Postanova 3-oyi Sesiyi Vseukrayins'kogo Central'nogo Vykonavchogo Komitetu VIII sklykannya. Pro postanovku navchal'no-vyhovavchoyi ta kul'turno osvitnoyi spravy (Resolution of 3rd Session of All Ukrainian Central Executive Committee of VIII of convocation. About raising of educational-educative and in a civilized manner educational business), Byulleten' Narkomosvity, 1924, № 3-4, pp.24–29. [inUkrainian]
8. Пояснювальна записка до навчального плану Педагогічного Технікуму // Бюлетень Наркомосвіти. – 1925. – № 10. – С. 29–33. / Poyasnyal'na zapyska do navchal'nogo planu Pedagogichnogo Tehnikumu (Explaining message to the curriculum of Pedagogical Technical establishment), Byulleten' Narkomosvity, 1925, № 10, pp.29–33. [inUkrainian]
9. Работа по системе. Методологична записка про с.-г. ухил на педкурсах // Бюллетень Украинского комитета профессионального и специального образования. – 1924. – № 3. – С. 52–62. / Rabota po sisteme. Metodologichna zapyska pro s.-g. uhyt na pedkursah (Work on the system. Methodological message about agronomic side on pedagogical courses), Byulleten' Ukrainского komiteta professional'nogo i special'nogo obrazovaniya, 1924, № 3, pp.52–62. [inUkrainian]

Дата надходження статті: «12» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «29» жовтня 2015 р.

**Рецензенти:**

Сейко Н. – доктор педагогічних наук, професор  
Петренко О. – доктор педагогічних наук, професор

**Тафінцева Світлана** – викладач кафедри педагогіки і психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, e-mail: taffinceva@gmail.com.

**Tafintseva Svitlana** – teacher of the department of pedagogy and psychology of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, e-mail: taffinceva@gmail.com.